

Lisää 'kirjasto' -sanan historiaa ja vähän YKK:n kirjastokurssista v. 1945–46

Kirjoittaessani Kirjastotiede ja informaatiikka -lehden numerossa 4/1995 julkaistua puheenvuoroani kirjastoa tarkoittavien sanojen esihistoriasta en, noloa myöntää, huomannut katsoa Paavo Ravilan v. 1942 ilmestynyttä kirjoitusta "Eräistä kirjan käsittepiiriin liittyvistä nimityksistä vanhassa kirjasuomessa" (Suomi 101. Hki 1942, s. 141–200). Hän esittelee siinä (s. 192–194) suureksi osaksi samat vanhimmat esimuodot, jotka löytyvät käyttämästäni Vanhan kirjasuomen sanakirjasta, mutta 1800-luvun sanomalehdissä esiintyneitä muotoja häneltä puuttuu. Hänellä on joitakin sellaisia 'biblioteka/bibliotheki' -muodon esiintymiä (vuosilta 1764, 1818, 1821), jotka eivät olleet sattuneet silmiini. Sen sijaan hän ei mainitse 'kirjasäästö' -sanaa. Hän ei myöskään tuossa vaiheessa tiennyt, että omapäinen Gottlund, johon kielimiehet tuntuvat aina suhtautuneen vähän syrjäkarein, olikin 'kirjasto' -sanana sepittäjä.

Varhaisin Rapolan paikantama 'kirjasto' on Kilpisen kirjoituksesta Mehiläinen-aikakauslehdessä vuodelta 1837. "Tämän sanan käyttöönotossa", Rapola kirjoittaa, "ei ilmennyt epäröintiä. Olipa se Kilpisen tai Lönnrothin sepittämä, kumpikin käytti sitä ahkeraan, samoin Hannikainen, Tikkanen, Ahlqvist ym." Rapola oli löytänyt Gottlundilta toisen vastineen, 'kirjan-koko'. Kirjoittaessaan esitystään Rapolalla ei sodan olosuhteissa ollut mahdollisuutta täydentää eikä tarkistaa tietojaan. Vuonna 1960 ilmestyneessä teoksessaan "Sanojemme ensiesiintymisiä Agricolaista Yrjö Koskiseen: valikoima" (Hki 1960, Tietolipas 21) hän kyllä merkitsee Gottlundin sanan ensimmäiseksi käyttäjäksi. Itse asiassa jo ainakin Lauri Kujala tutkimuksessaan "Ensimmäiset pitäjänkirjastot kansallisen herätyksen aikana" (Hki 1935, Hist. arkisto XLII,9, s. 16) mainitsee Gottlundin käyttäneen 'kirjastoa' Otavan ensimmäisen osan esipuheessa v. 1831 (allekirjoitettu v. 1828).

Tämän vuoden toukokuussa tulee kulu-neeksi 50 vuotta Yhteiskunnallisen korkeakoulun ensimmäisen kirjastokurssin pääty-

misestä. Tämän kurssin yhteydessä Marjatta Liakka (myöh. Soisalon-Soininen) kirjoitti erikoistyön "kirjastoterminologiaa 1800-luvulla" (Hki 1946, säilytetään mm. Tampereen yliopiston kirjastossa). Tutkielmassaan hän selostaa Rapolan löytämiä 'kirjasto' -sanana varhaisia esiintymiä, mutta mainitsee lisäksi: "Maist. [Karl-Erik] Henriksson on taas kirjastokurssilla pitämillään luennoilla esittänyt, että sanan keksijä lienee K.A. Gottlund, sillä hänen toimittamassaan Otavassa kirjasto esiintyy jo v. 1828. Sana tuli aivan heti yleiseen käyttöön. Se todistaa parhaiten sanan kelpoisuuden." [Ks. myös Henrikssonin artikkelia Pynnisen perintö -teoksessa (Hki 1946 s. 13).]

Ilkka Mäkinen

PS. Tampereen yliopiston Informaatiotutkimuksen laitos järjestää juhlan:

50 vuotta kirjasto- ja informaatioalan korkeakouluopetusta Suomessa

Juhla Yhteiskunnallisen korkeakoulun ensimmäisen kirjastokurssin kunniaksi perjantaina 10.5. 1996 Tampereen yliopiston juhlasalissa klo 14 alkaen. Päiväjuhlan jälkeen on vastaanotto ja nykyisen opetuksen esittelyä laitoksen tiloissa (Yliopistonkatu 38, 5. krs). Illalla on vielä illanvietto alan vanhoille sekä uusille opiskelijoille ja opettajille. Illanvieton kustannukset kerätään myymällä illallis-kortteja.

Juhlaan ovat kaikki tervetulleita. Vastaanoton ja illanvieton tilojen ja tarjoilun mitoitusta varten varten pyydämme ilmoittautumaan TaY:n Informaatiotutkimuksen laitoksen kansliaan (puh. 931-215 6970, fax 931-215 6560, sähköposti: inf@uta.fi) 15.4. mennessä. Lisätietoja antavat ass. Ilkka Mäkinen (puh. 931-215 6969, sähköposti: liilma@uta.fi) ja lehtori Anneli Kankaarinta (puh. 931-215 6972, sähköposti: lianka@uta.fi).